



Kutyapecér voltam előző életemben

Egy maravedí a közepes testűért, másfél a nagyobbért. Így fizettek. A kicsik, a tascó méretűek szóba se jöhettek, nem pazaroltam rájuk az időmet, amúgy is túl gyorsak voltam hozzá, mire nyúltam volna feléjük a hurokkal, már régen hetedhét határnyira jártak előttem. Nem mondom, kellett a pénz, szerettem a szagát, de annyira azért sose voltam megszorulva, hogy nyakamat törjem a sikátorokban vagy a zsidónegyed meredek lépcsőin, miközben szememet a kutyán tartva rohanok lefelé a hurokkal.

Valahogy mindig megneszelték, hogy jövök. Volt valami hatodik érzékük, tudom, mert sokszor csak egy nyikkanást hallottam, egy megvillanó sárga árnyat láttam, és tudtam, hogy farkát behúзва menekül előlem a barakkoktól a Püspök sor felé. A barakkok környékén volt az igazi lelőhelyem. Nem telt sokba, megérkeztem, és előbb-utóbb sikerült hurokra kapnom egyet. Akkor tudtam a legkönnyebben becserkészni őket, mikor a szeméthalomban turkáltak. A vadállatokkal szemben a kutya nem figyel másra, mikor eszik, csak hogy el ne vegyék előle az ételt, nem úgy, mint mondjuk az őz, mert az folyton éber, legelés közben is jár a füle, minden porcikájával figyel, minden pillanatban ugrásra kész, ha veszélyt sejt. A kutya nem ilyen. Az emberközelség elővigyázatlaná tette. Olyankor kell odaóvakodnom, amikor legjobban belefeledkeznek az evésbe. Persze, vigyáznom kell, mert ha hirtelen csapok le rá, akkor elmenekül. Pontosán fel kell mérnem a távolságot. Nem igényelt mértani tudást, hogy kiszámoljam az optimális megközelítési útvonalat, amúgy is gyakorlat teszi a mestert, mindenre magamtól jöttem rá, az évek folyamán felhalmozott tapasztalatom segített mindenben.

Sose jártam utána, mi lesz a sorsa a kutyáknak, gyanítom, a bőrüket használták fel, a keresztes háborúk idején boldog-boldogtalannak nemesi címet-rangot adományozott a király, úgyhogy nem fogytam ki a munkából. Az ország középső vidékén már régen nem volt egyetlen mór sem, a zsidók meg a spanyolok osztoztak a területen, és irántam mindenki bizalommal volt.

Nem voltam megnyerő egyéniség. Ránézésre is kimondottan mogorva, a bal felső szemfogam helyén volt egy vasfogam, enyhén púpos is voltam, mindenesetre görnyedten jártam, de legalábbis sántítottam. Ha nem férfinak születek, és nem kutyapecér vagyok, egészen biztos, hogy boszorkánynak tartanak, de így, mivel szükség volt rám a városban, inkább babonás tisztelettel öveztek az emberek, gyanítom ugyan, hogy otthon a dajkák meg az egyszerűbb elméjű anyák velem ijesztgették a gyerekeket.

Nem mosakodtam. Akkoriban nem volt divat. Ha nagyritkán elvetődtem valami folyóféleség mellé, esetleg olyankor, de akkor is inkább csak az élvezet kedvéért, mert nyár volt, nagy meleg, különben a tisztálkodás nem volt az erősségem. Feleségem se volt. Fiatalabb koromban, mikor még szóba álltak volna velem a lányok, másval voltam elfoglalva, zsoldosként szolgáltam, folyton háborúztam, és mire harmincöt évesen leszereltem, már öregember voltam, ezt tette velem a tenger.

Hajam, szakállam tiszta ősz volt, torzonborz külsőmmel elriasztottam magamtól a nőket.

Már az utolsó bevetésen elhatároztam, hogy ha leszererek, én kutyapecér leszek. A társaimmal tanakodtunk a sátorban napnyugta után, hogy ki merre tart, ha ennek az egésznek egyszer vége lesz, mert nem tartanak örökké igényt ránk, jönnek helyettünk fiatalabbak, ha mi már nem kellünk. Volt, aki azt mondta, ő visszamegy a Szentföldre, őrizni Krisztus koporsóját, a másik mindenáron maradni akart, erre valaki azt javasolta neki, hogy álljon be hóhérnak, bakókra mindig szükség lesz, hangos röhögés fogadta a javaslatát, de az illető, láttam, mélyen elgondolkodott ezen. Hogy lett-e belőle bakó vagy sem, azt én már nem tudom, én mindenesetre beálltam kutyapecérnek.

Ott a sátorban döntöttem el, miután egy harmadik társam azt mesélte, hogy valaki a falujából kutyapecérnek állt, és milyen jól megy a sora. Kitanulni se nehéz, gondoltam, hurkot szerezni se, más meg mi kell hozzá, némi ügyesség mindössze, semmi egyéb. Végső soron tiszta munka, a piszkosát nem nekem kell elvégezni, csak egy állat, a befogásnál kell vigyázni, hogy meg ne harapjon, mert egy kutya állkapcsának a szorítása erősebb, mint egy mázsás sajtóé, a többi megy magától. Ugyanúgy kell csinálni, ahogy a szentföldi hadjáraton láttam, csak nem emberekkel, hanem egy kutyával. A foglyokat is így szereztük, akikért cserében sokszor élelmet kaptunk.

Akkor éjjel aludni sem tudtam, annyira lázba jöttem. Alig vártam, hogy érjen véget a küldetés, hogy minél előbb nekifoghassak a munkának. Voltaképpen a hadjáratához is azért csatlakoztam, hogy biztosítva legyen a megélhetésem. Abban az időben se volt könnyű, választhattam volna, vagy papnak állok, mert papnak lenni akkor is biztos megélhetést jelentett, éhező papot akkor se látott élő ember fia, vagy ha nem az egyház, hát maradt a hadsereg. Amúgy meg nem nagy különbség volt, mindkettőben Istent szolgáltad, engedelmeskedtél a feljebbvalóidnak, egyszóval rokon pálya, mindenesetre a katonaélet kissé mozgalmasabbnak tűnt előttem, mint a reverendás.

Nem mondhatnám, hogy a katonaság taszított volna, sem a vérontás, sem a sok megpróbáltatás nem tudta elvenni a kedvemet, amíg fiatal voltam, bírtam mindent, háborút, fegyelmet, de ahogy járt fölöttem az idő, egyre biztosabb voltam benne, hogy valami mást kell kitalálnom, életem végéig katona nem leszek. Nem törekedtem, hogy rangban feljebb jussak, hogy én parancsoljak, úgyhogy éppen csak annyit mozdítottak elő, amennyit a szolgálati éveim okvetlenül megköveteltek. Az évek során beleedződtem a látványba, annyi mindent láttam, elevenen muszlimokat karóba húzni, megnyúzni, én magam is segédkeztem ilyesmiben, nem volt ez szokatlan a hitetlenekkel szemben. Mikor a császár belefulladt a folyóba, akkor éreztem, hogy legjobb lenne most észrevétlenül eltűnnöm innen, úgyhogy három társammal együtt meg is szöktem. Külön köteteket tölthetne meg a hazajutásom története, három kerek esztendőbe telt, mire bajor földre értem, két társammal, a harmadikat nem sokkal Szicília előtt vetettük holtan a tengerbe.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy nemigen tudtam, pontosan mi is zajlik körülöttünk, tettük, amit a feljebbvalóink mondtak, de én már jobbára csak ímmel-ámmal, főleg mikor eseménytelenül teltek a napok a táborban. Az élmezőnyünkkel is baj volt, s mivel bizonytalanok láttuk a sorsunkat, nem szerettünk volna a musz-

limok keze közé kerülni, ezért inkább megszöktünk. Azt eszeltük, hogy vándorke-
reskedőnek álcázzuk magunkat, és azt mondjuk, hogy kiraboltak bennünket a ke-
resztesek, mindenünket elvették, a lovainkat, a selymeinket, a maradék pénzünket,
úgyhogy most gyalogszerrel kell hazatérnünk. Könnyű volt elhitetni, a keresztesek-
ről mindenki tudta, hogy inséges idők járnak rájuk, mindenkit megtámadnak, akitől
valami ételmezt vagy más hasznot remélnek.

Leírhatatlan sok viszontagságon mentünk keresztül, mire Antióchiából a Szul-
tanátuson át bajor földre jutottunk. Sokat éhezünk, annak ellenére, hogy ha te-
hettük, akár erőszakkal is szereztünk magunknak ennivalót. Csak ez nem mindig
sikerült persze. Hárman voltunk, harmadik társunk már Tarsusnál feladta a küz-
delmet, elgyötört teste nem bírta a megpróbáltatásokat. Nem tudom, ki temette el,
mert se ásó, se egyéb szerszám nem lévén nálunk, a városból kivezető út mentén
egy kisebb erecske partján hagytuk. Társamtól a francia határt elhagyva vettem bú-
csút, én magam még az ország belsejébe tartottam.

Három esztendőbe telt, mire összeszedtem magamat, és kihevertem a hosszú
vándorlás fáradalmait. Apám házat közben megörököltém, úgyhogy viszonylag sza-
badon járhattam kelhettem a környéken, hogy felmérjem, mire megyek új mester-
ségem gyakorlásában. Nem tudom, mennyit kellene még hozzátennem, reggeltől
estig, estétől reggelig mesélhetném, hogyan próbáltam életben maradni, mert
annak ellenére, hogy volt fedél a fejem fölött, mégiscsak sokat éheztem. Nélkülö-
zésről nélkülözésre virradtam, mígnem aztán egy szép napon rám mosolygott végre
a szerencse.

A Mórok utcáján tartottam a kaptatós lépcsőn felfelé, a zsidó negyed felé, mikor
előttem két úr kinézetű ember azt beszélte, milyen jó szolgálatot tenne nekik, ha
valaki a piszkos munkát elvégezné helyettük. Nem voltam rest, hegyezni kezdtem
a fületem. Hozzájuk csapódtam, és attól fogva nekik dolgoztam. Talpig úriemberek
voltak, mindig azonnal fizettek. Egy maravedí a közepes testűért, másfél a nagyob-
bért. Így fizettek, és én szállítottam szorgalmasan az utánpótlást.

Időnként a kíváncsiságból végignézttem, hogyan végeznek a zsákmányul ejtett
állatokkal. Mondhatom, kíméletes módszert alkalmaztak, nem szenvedett sokat az
állat, egy pillanat alatt vége lett. A tizből mindössze egyszer fordult elő, hogy még
volt élet a kutyában, amikor nyúzni kezdte a bőrös, azt mondta, ez már nem az igazi
élet sikolya. Való igaz, nem evilági hang volt. Akkor el is hittem neki, nem morfon-
díroztam rajta, nem bántott a lelkiismeret, hogy végső soron én hoztam ilyen ször-
nyű állapotba szegény jószágot, de most, ebben az életemben, néha-néha még
mindig fülemben hallok azt az egyszerre panaszos és vádoló hangot. Közben eltelt
nyolc évszázad, én azóta visszajárok, és csak most, ebben az életemben jöttem rá,
hogy azért nem térhettem még mindig vissza az örök körforgásba, hanem itt kell
élnem, ezen a földön, mert vezekelnem kell, és tudom, hiába sajdul meg a szívem
minden kegyetlenségen, amit az emberek a kutyák ellen tesznek, én valahányszor
a szemükbe nézek, akkor is minden kutya tekintetében látom a vádat a bűneimért,
amiért őseiken előző életemben akkor elkövettem.

Adolf a nevem

Negyvenegyben születtem, apai nagyanyám ösztönzésére Adolfnak kereszteltek el, én meg egy életen keresztül viselhetem a Führer nevét. Akkor ez még színtiszta sváb falu volt, a kitelepítettek helyére kerültek ide a felvidékiek, zsidó se volt a boltosékon kívül, de őket is elvitték negyvenegyben. Cigányok se nagyon laktak a faluban, azok is csak később telepedtek le, szinte észrevétlenül, régebben ott sátoroztak a falu szélén a köszörűsök, aztán szép lassan álltak a szélső utcában a vályogházak.

Nem volt könnyű az élet a háború után, nagyon megszenvedtük, a falu határától két kilométerre egy egész hónapra keresztül állt a front, menekülnünk kellett, emlékszem, a dunyhába vackoltam be magam, annyira fáztam, a kishúgommal együtt, aki akkor két és fél éves volt. Apám megjárta a frontot, valahol Máramaroszigetnél megsebesült, átlőtték a kezét, akkor leszerelték.

Apai nagyanyám terelgetett bennünket, anyám csak sopánkodott, olyan vékony volt, mint a cérnaszál, emlékszem, apai nagyanyám mindig mondta neki, Lányom, egyél, mert elfogysz, mint a gyertyaszál. Mondani mondhatta, de nem nagyon volt mit enni, pontosabban éhezni igazán sose éhezünk, aki faluhelyen éheznek, annak úgy kell, mert akárhogy is van, a föld mindig terem valamit, még háború alatt is, annyit nem tudnak elvinni a katonák, hogy a gazdának ne maradjon, pincében, padláson, szalmakazal töviben, bárhol, megette a fene, ha egy faluban éhezni kénytelen a nép.

Elég az hozzá, a nevemmel akkor még nem sokat törődtem, csak megállapítottam, hogy mosolyra húzódik az ismeretlenek arca, mikor meghallják, és bólintanak egyet, mintha helyeselnének, én meg már szaladtam is tovább, mert ki nem állhattam, ha idegenek előtt produkálnom kell magam. Már felső tagozatos voltam, mikor a tanárok háta mögött kezdett csúfolni az igazgató úr fia. Otthon Adinak becéztek, ő meg következetesen Bandinak csúfolt. Rögtön tudta, hogy elevenemre tapintott, hiába mondtam neki, hogy én Adolf vagyok, nem András, ő meg megállt, csípőre tette a kezét, bólintott, és csak annyit mondott, Jól van, Bandi. És akkor nekem elborította a vér az arcomat.

A halastóra jártunk fürödni. Rettenetesen szerette az a fiú a vizet. És nem tudom, hogyan, de szinte vonzotta a bajt. Ahogy rám is rám nézett, mikor mondta, Jól van, Bandi!, és jelentősegteljesen elmosolyodott, félig-meddig gúnyosan, sose annyira, hogy nyíltan nekimehessek, inkább udvariasnak álcázva, de olyan éllel, hogy abban benne volt már a verekedés lehetősége. Tudtuk mind a ketten, hogy mi nagyon nem passzolunk össze, de még váratott magára a nagy összecsapás, amelyen kiderül, hogy kettőnk közül melyiknek kell meghunyászkodnia a másik előtt.

Száz szónak is egy a vége, az igazgató úr fián kívül senki nem kötött bele a nevembe, otthon se volt téma, hogy engem a Führerről neveztek el, egyáltalán, sose beszéltek előttem a helyzetről, legalábbis nem emlékszem. Vacsorakor volt együtt a család, meg ebédnél is persze, már ha nem volt munka kinn a mezőn a földeken, a hostélból harangszóra mindenki előrejött, annyi idő mindig volt, hogy megebédeljenek.

Nem tudom, milyen sora lehetett otthon annak a fiúnak, nagyon okos volt, azt tudtuk róla, de nem úgy, mint a városi okos gyerekek, akikkel később találkoztam

az életben, akiknek fogalmuk se volt a világról, csak a könyveket bújták, de nem tudtak volna megkülönböztetni egy sáskát egy szöcskétől, de még ennél könnyebb feladatnál is kudarcot vallottak volna. Nem, az igazgató úr fia eleven volt, mint a többi falusi gyerek, csak valahogy mégis más. Mindent azzal a kétkedő mosolyával nézett, ahogy engem is, mikor rám köszönt, hogy Szia, Bandi!, nekem meg abban a pillanatban lüktetni kezdett a halántékom, és elborította a vér az arcomat.

A halastónál történt. Egyedül mentem, nem tudom, miért, akkor rajta kívül senki más nem volt ott, mintha a többi fiú előre tudta volna, és tapintatból elkerülte volna a helyet, ahol a leszámolás lesz. Észrevettem, és szó nélkül nekimentem. Meg se vártam, hogy tűnődve rám mosolyogjon, ahogy szokott, várja a hatást, hogy mit szólok megint a Bandira, nem is viszonztam a köszönését, hanem mindjárt nekiugrottam, letepertem, és, emlékszem, azt mondtam neki, Most kitaposom a beledet, te szarházi! Így, ezen szavakkal. Nem sokáig volt alattam. Ügyes fiú volt, sokkal ügyesebb nálam, minden tornaszeren, talajon is, futballozni is jobban tudott nálam, sőt még kosárlabdázni is eljárt a városi csapathoz. Nem irigyeltük érte, az igazgató úr fia volt, neki járt ennyi, talán még többet is lenyeltem volna neki szó nélkül, ha nem szólít következetesen Bandinak.

Kisiklott alólam, mint a kígyó, és azzal a lendülettel a halastóba vetette magát. Meg se kíséreltem, hogy utána ússzak, mert tudtam, hogy reménytelen. Dühömben ököllel belecsaptam a levegőbe, de úgy, hogy könnyektől megrándult a kezem, mintha áramot vezettek volna végig benne, olyan érzés volt. Néztem az igazgató fia után tehetetlenül, amint úszik a zsilip felé, és arra gondoltam, bárcsak fulladna bele, akkor lennék igazán boldog, nem is sajnálnám, egy cseppet sem.

Nem vártam meg, mi történik, nem is derült ki soha, utána sem, mert nem árultam el soha senkinek, hogy én láttam, amikor a zsilip felé úszott. Tudta mindenki, hogy a zsilipet el kell kerülni. Nem is volt nehéz, jól ki lehetett számítani, hogy mennyire szabad megközelíteni. Mindig annyira mentünk közel, hogy érezzük azt a semmihez sem fogható érzést, mikor beszippantana az a zubogó örvény, de még éppen vissza lehet fordulni, viszonylag könnyen, elég egy-két erőteljesebb karcsapás. Még a bátrabbak se merészkedtek ennél közelebb. Nem tudom, mi történhetett vele. Nem okoltam magam érte, sem akkor, sem később, ha miattam ugrott is bele a halastóba, akkor is ő hibája volt, ha nem hív folyton Bandinak, nem verekszem össze vele, de ezt már így utólag mondom, kár is rajta merengnem, ez már úgymint a múlté.

A temetésen a pap mondott egy szép beszédet, elsiratták az osztálytársai, azt hiszem, én nem is könnyeztem, inkább valami elégtételfélét éreztem, végtére is mindig Bandinak nevezett én meg Adolf vagyok, nem Andor vagy András, hogy Bandinak becézzen, miért nem szólított Adinak, ahogy mindenki, akkor talán még ma is élne. Azt hiszem, ennyi kellemetlenség ért mindössze a nevem miatt életemben.

A karnagy

Valamivel az érettségi előtt lehetett, nem sokkal, azt tudom, mert gondolkodtunk, elmenjünk-e egyáltalán, de a kórusvezetőnk, Zotya bá' rázta a fejét, Fiaim, mindig így szólt hozzánk borízú, pincemélyről jövő hangon, mint aki épp az imént ébredt, és közben álmos szemekkel, hunyorogva körbenézett, Fiaim, el köll mönnünk!, mindig ö-zött, ha komolyan beszélt, talán a nagyobb nyomaték kedvéért, Most, hogy már löhet, el köll mönnünk, nem töhetjük mög, hogy nem mögyünk., Aki mög fél a matek éróttsegítül, az legföllebb itthun marad., Hányan vattok negyedikösök?, Tizenketten!, vágtuk rá egyszerre, Zotya bá' erre vakarászni kezdte a fejét, kipattant a szeme, és csak annyit mondott, Akkó' ebbül a tizenkettöbül senki se félhet annyira a matektul, hogy kihagyjon végette egy kolozsvári fellépést.

Pontosan kilencvenben történt, kolozsvári testvériskolánk rendezte a kórustalálkozót, és mivel Zotya bá' szinte a testvérenek tekintette az ottani karigazgatót, azonnal igent mondott a felkérésre, nem is mondhatott mást, a szíve szakadt volna meg, ha nem leszünk ott, valahogy így mondta, mert hatalmas lelke volt, és mindenért a szíve szakadt meg, ami véletlenül nem úgy sikerült, ahogy szerinte kellett volna. Igazi művészlélek, ízig-vérig tanár, imádta, amit tanított, nem lehetett nem figyelni rá, magával ragadott mindenkit, még aki fanyalgott a komolyzenétől, az is képes volt figyelni, amikor valamelyik zenemű megkomponálásának körülményeiről vagy a zeneszerző életéről mesélt, mert úgy adta elő, mintha ő maga is ott lett volna a komponálásnál, vagy mintha ő dirigálta volna az ösbemutatót. Egy szó, mint száz, hiteles volt a szájából minden történet, mert szívvel-lélekkel mesélt. Egy baja volt Zotya bá'nak, pontosabban nem is baja, inkább gyengéje, a jóféle vörösbor, meg úgy általában a jóféle ital, ha nem inkább a jó társaság, ahol szót szóba öltve múlik a délután, az este, mert ha előkerül az első pohár, és megered a nyelve, akkor Zotya bá' az asztaltól addig föl nem kel, amíg a saját lábán tud járni, onnan garantáltan úgy viszik el. Nem sokat tudtunk a magánéletéről, annyit mindössze, hogy régen elvált, egyedül él, gyengéit is csak hallomásból ismertük, mert velünk sose került olyan helyzetbe, hogy kiderüljön, fellépéskor szóba se jöhetett asztaltársaság, beszélgetés, pláne vörösbor vagy hasonlók, Zotya bá' szét tudta választani a dolgokat, ha munka volt, akkor ő nem ismert pardont.

Igent mondtunk végül, mind a tizenketten, láttam rajta, hogy fellélegzett, le se tagadhatta volna, titkon azért remélte, hogy hajlandók leszünk a kedvéért meghozni ezt az áldozatot, ami melleleg nem is volt túl nagy áldozat, legalább indokoltan nem kellett görcsölnünk a matek érettségi miatt. Humán osztály voltunk, mindenki mumusa a matek volt, így legalább a fellépésre hivatkozva elodázhattuk a tanulást. Naponta tartottunk kóruspróbát, nagyon készültünk, Kodálytól az Esti dallal kezdünk, és egy huszáros átvezetéssel a Somogyi népdalcsokorral zárunk, így mondta Zotyó bá', ez maradt meg bennem, hogy közte még mit énekeltünk, arra már nem emlékszem, de azt tudom, hogy elég színes volt a repertoárunk. A vonaton is énekeltünk. Nem sokat, mert azt nem engedte, épp hogy csak szinten tartsuk a hangszállainkat, nehogy berekedjünk, beénekeltünk, egy-egy ismétlés erejéig, szólamonként végigvett néhány kritikus részletet, talán éppen az Esti dalt el is éne-

keltük, ahányan a fülkébe befértünk, ő meg folyamatosan mozgott az öt fülke között, harmincnyolcan voltunk, ő volt az egyetlen kísérőnk.

Leírhatatlan jelenet volt, ahogy vártak bennünket a kolozsvári állomáson. Zotyó bá' könnyekig meghatódva ölegette a kollégáját, lapogatta a hátát, úgy tuszkolta felénk, Nézzétek!, Nézzétek!, mondta szinte suttogva, mintha még mindig tilos lenne a beszéd, Így fest egy igazi karnagy!, ő meg szabadkozva hátrált volna. Az egyik tanítvány nagyszüleinél volt a vacsora, kisebb étteremnyi helyiségben, ahol bőven elfért a kórusunk, meg az iskolából az igazgatón kívül néhány tanár, diákok is, bár talán nem az egész kórus, de a végzőseik közül is jó páran, erre határozottan emlékszem. Magyarországról csak mi mentünk, a többi ottani kórus másnap érkezett, még a messzebről jövők is odaértek, mert csak délután kezdtünk, így nekünk maradt egy szabad délelőttünk a városnézésre. Ha már ilyen messzire elmegyünk, lásunk is valamit, legalább annyit, ami egy délelőtti belefér, ezt mondta Zotyó bá', mielőtt elindultunk.

Fergeteges este volt. Zotyó bá' az elején nem engedett énekelni bennünket, nehogy másnapra berekedjünk, azt mondta, türtőztessük magunkat, hallgassuk a házigazdákat, van mit tanulnunk tőlük, de a végén már ő maga zendített rá, mikor nem bírta tovább. Akkor szabadult el benne az indulat. Pedig nagyon tartotta magát, de várható volt, hogy a szíves kínálásnak egyszer majd nem tud ellenállni. Akkor fel se tűnt, annyira el voltunk foglalva az evéssel-ivással, beszélgetéssel, még az elején, a fogadó-pálikakörnél mondta, Gyerekek, módjával a szeszből, nem berúgni, nem dohányozni, nem berekedni!, és ahogy ezt mondta, sejthettük volna, hogy leginkább saját magát biztatja, nehogy elcsábuljon. Állta a sarat sokáig, de egyszer csak átbilient azon a határon, ahonnan már nincs visszaút. Éjfél körül tetőfokára hágott a hangulat, Zotyó bá' ököllel verte az asztalt, úgy énekelte, *Én az éjjel nem aludtam egy órát*, aztán jöttek a kesergők, és akkor kezdett el könnyezni. Eleinte csak a keze fejével törölgette a szeme alját, aztán a végén elcsukló hangon mondta, hogy Nincs szebb ennél, gyerekek, akármi lesz is, ha holnap meghalunk is, ezért az estéért megérte, ki tudja, mit hoz a holnap, de megérte, én mondom nektek!, Bocsássatok meg érte!, ezt még hozzátette, aztán ráborult az asztalra, és abban a pillanatban el is aludt.

Jó negyedóra múlva a fiúk kezdték el költögetni. Már a házigazdánk is erősen kapatos volt, a józanabb fiúk a vállánál fogva rázogatták Zotyó bá'-t, először csak finoman, nehogy megbántsák, aztán egyre erősebben, de semmi válasz, egész testével követte a fiúk mozdulatát, mint egy rongybaba. A fiúk hamar taktikát változtattak, kitalálták, hogy felállítják, hátha el tudják támogatni a szobájáig a saját lábán, négyen támogatják, jobbról, balról, előlről, hátulról, és majd csak eljutnak valahogy az ágyáig.

Nem sikerült, meg se tudták mozdítani, a vége az lett, hogy ott hagyták, az asztalra dőlve, valaki javasolta ugyan, hogy fektessék el a padon, de az osztálytársaim közül az egyik fiú rögtön megszólalt, hogy eszükbe ne jusson, még a végén itt fullad meg az éjjel, Hagyjátok, majd felébred, ha kényelmetlen lesz neki!, azzal tüntetőleg elvonult aludni. Lassan mi lányok is elszivárogtunk a helyünkre, álmosak voltunk, a szobában is elmaradt az ilyenkor megszokott, órákig tartó pusmogás, fáradtak voltunk, egy huzamban aludtunk reggelig.

Valamikor hajnalban vehette észre valaki, hogy Zotya bá' az asztalon alszik, akkor vihette be a szobájába, mert az kizárt, hogy a saját lábán ment volna be, ha csak nem négykézláb, mert talán azt se tudta, hol van, nem hogy az ágyát megtalálta volna, mindenesetre mikor az ebédhez költögetni kezdtek volna a fiúk, átfordult a másik oldalára, valamit motyogott, érthetetlen, összefüggéstelen szavakat, talán álmodott éppen, aztán aludt tovább, és egy időre abbahagyta a horkolást.

Megebédeltünk nyugodtan, még nem idegeskedtünk, azt tárgyaltuk félszavakkal egymás között, hogy egy jó erős kávéval majd észhez tér, elég, ha egykor felébresztjük, háromig még bőven lesz ideje lezuhanyozni, rendbe szedni magát, addig mi is pihenünk, és háromkor frissen, pihenten vonulunk majd ki a színpadra. De ebéd után kételkedni kezdtünk.

A legjózanabb osztálytársunk, Kövér Feri, aki este rászólt a többiekre, hogy hagyják békén, összehívott bennünket, negyedikeseket, a kórus vezérmagját, és azt mondta, ki kell eszelnünk valamit, mert ha Zotyó bá' nem ébred föl, égni fogunk, mint a Reichstag, márpedig ő haza nem megy, ha szégyenben maradunk, úgyhogy ha gondoljuk, ő hajlandó kiállni és eldirigálni a kórust, mert ember nincs, aki lelket verjen Zotyó bá'ba ma estig, arra ő mérget merne venni. Szavazzunk, mi legyen.

Mintha mi sem történt volna, úgy vonultunk ki első műsorszámként a színpadra, mindenki hatalmas elszántsággal, büszkén fölszegett fejjel, mintha így akarnánk leplezni azt a mérhetetlen feszültséget, ami a várakozás izalmán felül dült bennünk, és amikor elhelyezkedtünk, legjózanabb osztálytársunk, Kövér Feri némi hatásszünet után bevonult, se túl gyorsan, se túl lassan, úgy hajolt meg, mint a színész a színpadon, még azoknak sem tűnhetett fel, hogy nem ő a kórusvezetőnk, akik velünk voltak a vacsoránál. Vendéglátónk fészkelődött a helyén, diszkrétén hátrafelé tekingetett közben, az ajtót leste, talán hogy Zotya bá' nem bukkan-e föl hirtelen, de nem jelent meg, ellenben Kövér Feri úgy állt előttünk, mint egy vérbeli kórusvezető, de láttam rajta, hogy minden arcizma megfeszül, hogy ne nevesse el magát a megszeppent arcok láttán. Körbehordozta tekintetét a kóruson, mielőtt mozdult volna a feje, intett volna egyszerre a szemével meg a kezével, hogy kezdjük, és akkor elmosolyodott biztatón, mint az igazi karnagy, mosolya erőt sugárzott, biztatást, és mi akkor éreztük, hogy megmenekültünk, nem lehet baj, aztán a *crescendo* részhez érve beleadtunk apait-anyait, akkorra már a maradék feszültség is elpárolgott belőlünk. Ahogy a záró somogyi népdalcsozor végén, a Sári cinge-cungeráj, Rica te, Sári te!, után megálltunk, egy pillanatra mintha megakadt volna minden lélegzet a teremben, és csak utána zúgott a taps, de olyan sokáig, hogy Kövér Feri még egyszer elénekeltette velünk a Balatoni legényeket.

Zotya bá' visszafelé még a vonaton is csak hümmögött, nézett elhomályosuló szemekkel Kövér Ferire, csóválta a fejét, Fiam, fiam!, de ennél többet nem tudott kinyögni.

Nem felejttem el Zotya bá' arcát, ahogy megszorította annak a fiúnak a kezét. Még most is elszorul a szívem, ha visszagondolok rá, de akkor éreztem életemben először igazán, hogy tényleg van valami a mondásban, mint férfi a férfival, mert az egész más, mint amikor férfi a nővel vagy nő a nővel kezét szorít, hogy megköszönjön valamit. Abban a kézfogásban, abban a pillantásban minden benne volt, látszott, hogy Zotya bá' legszívesebben meg is ölelné azt a fiút, de még így másnaposan sem engedett a késztetésnek, tartotta magát. Egy szót se szólt, azzal a kézfogással kö-

szönte meg, hogy nem vádoljuk, amiért cserbenhagyta a kórust, hogy nem vesztette el előttünk örökre tanári és karvezetői tekintélyét, emberi méltóságát, mi ugyanúgy szeretjük ezután is, mint eddig, sőt, ha lehet, még jobban is talán, attól, hogy megmutatkozott előttünk gyengeségében, esendőségében.

Kövér Feri pedig férfi módjára viselkedett. Nem csinált hőst magából, nem hagyta ünnepelni magát, pedig a fiúk feldobták utána, meg is éljenezték némán, a színpalak mögött, miután levonultunk, és a következő kórus elkezdte a műsorát. Ő meg csak ennyit mondott, Mohost sühürgőhősehen behe kehell dohobnohom ehegy fehelehest!, és miután földet ért, határozott léptekkel el is indult a kijárat felé, mint aki meg sem áll az első kocsmáig. Nem tudom, sikerült-e neki, mert mi lányok egy kupacban maradtunk, és az udvaron egymás szavába vágva századszorra is felidéztük azt a jelenetet, ahogy Kövér Feri ránk nézett, miután elhelyezkedett a dobogón, felemelte a kezét, és a tekintetével átfogott bennünket.

Érettségig ki se derült, otthon senki nem árulta el az iskolában, hogy mi történt, a leggyávább, legszószátyárabb kórustagokat is megszaroltuk, ha el merik mondani, kitekerjük a nyakukat, úgyhogy hallgattak, mint a sír, a banketten is Zotya bá' hozta szóba, talán csak véletlenül kottyintotta el magát, mert már akkor is többet ivott kissé a kelleténél, nem tudom, mint ahogy azt sem, hogy lehet-e valami összefüggés a kolozsvári szereplésünk meg Zotya bá' leépítése között, a lényeg az, hogy szeptembertől már nem tanított az iskolában. Valamikor nyár derekán közölte vele az igazgató az előnyugdíjazást a hirtelen jött létszámleépítési kényszerre hivatkozva, amibe ő is beleesett két kollégával együtt, akik legalább öt-hat évvel idősebbek voltak nála.

Azt viszont tudom, hogy igenis lehetett összefüggés aztán Zotya bá' betegsége, halála meg a leépítés között, hiszen miután nyugdíjazták, rohamosan romlott az állapota, egyre többet ivott, és a végén hasnyálmirigyrák vitte el, de a mája is teljesen tönkrement. A tizedik érettségi találkozónkon hoztuk szóba, kimentünk a temetőbe a sírjához, és utána a vacsoránál először meséltük el a többieknek, hogyan történt, hogy Kolozsváron Kövér Feri, a legjózanabbik osztálytársunk dirigált Zotya bá' helyett.